

„Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” (1961–2021)

Przekazujemy Czytelnikom XXI tom czasopisma „Studia Historicolitteraria”. Ukazuje się on w roku wyjątkowym, w którym nasza redakcja świętuje aż trzy ważne rocznice: 75-lecie powstania Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 50-lecie Instytutu Filologii Polskiej i wreszcie 60-lecie istnienia niniejszego rocznika. Takie okazje zachęcają do spojrzenia wstecz, do przypomnienia ważniejszych momentów w historii czasopisma, czy sporządzenia swego rodzaju *résumé* naszej działalności redakcyjnej.

Tradycja periodyku sięga początku lat sześćdziesiątych XX wieku, kiedy to ukazał się pierwszy numer „Prac Historycznoliterackich” jako podseria ówczesnego „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie”. Początkowo funkcjonowały one w obrębie podserii filologicznej obok zeszytów redagowanych przez pracowników innych Katedr, odpowiadających za prowadzenie studiów polonistycznych (Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego oraz Języka Polskiego). Odrębność tematyczną „Prac Historycznoliterackich” zaczęto podkreślać, wprowadzając od 1966 roku osobną numerację tomów oraz podtytuły. Inicjalny „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP” o profilu historycznoliterackim ukazał się w 1961 roku, choć trzeba doprecyzować, że rok wcześniej pod szyldem prac filologicznych Stanisław Sierotwiński opublikował *Słownik terminów literackich* („Teoria i Nauki Pomocnicze” 1960, z. 9), niezwykle ceniony przez wiele pokoleń studentów polonistyki i nauczycieli, wznowiony później przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Pierwsze „Prace Historycznoliterackie”, opatrzone numerem jedenastym, były ponad 180-stronicowym woluminem. Wśród autorów znaleźli się ówcześni członkowie Katedry Historii Literatury Polskiej. Całość zredagował wybitny znawca literatury okresu Młodej Polski, twórca rozprawy *Obecność i wizja historii w dramatach Wyspiańskiego*, polonista i romanista doc. dr Jan Nowakowski, który zaprosił do współpracy między innymi: Jana Zarembe, Lesława Eustachiewicza, Stanisława Burkota, Józefa Zbigniewa Białka, oraz asystentów: Bolesława Farona, Antoniego Jopka i Jerzego Jarowieckiego. Numer z 1961 roku składał się z dwóch działów: studiów analityczno-interpretacyjnych oraz kroniki zawierającej rejestr prac magisterskich z zakresu historii literatury polskiej. Taka formuła utrzymywała się do lat dziewięćdziesiątych, uzupełniana okazjonalnie o artykuły wstępne bądź dedykacje (np. „Uniwersytetowi Jagiellońskiemu na 600-lecie” – 1963, z. 2). Na większe

modyfikacje układu treści redakcja decydowała się jedynie w przypadku zeszytów specjalnych. Przykładowo w tym przygotowanym z okazji 20-lecia Uczelni (1966) – oprócz rozpraw literaturoznawczych – można było zapoznać się z dotychczasowymi osiągnięciami polonistyki WSP, z dorobkiem Katedry Historii Literatury Polskiej i z jej składem osobowym, z przewodami doktorskimi, wreszcie z obronionymi w latach poprzednich pracami magisterskimi.

Na szczególną uwagę w grupie najstarszych zasługują numery z 1975 (t. VI) i 1978 (t. VII)¹. Pierwszy z wymienionych powstał z myślą o Janie Nowakowskim, obchodzącym wówczas 45. rocznicę aktywności naukowej. Okazja ta zbiegła się w czasie z innym ważnym wydarzeniem, mianowicie z 200-leciem Komisji Edukacji Narodowej, której imię Uczelnia otrzymała w roku 1973. Redakcją tematyczną zajął się Józef Zbigniew Białek wraz z Antonim Jopkiem, uczniem i doktorantem profesora Nowakowskiego. Wyjątkowość zeszytu podkreślała okolicznościowa okładka, a także wewnątrz wzbogacone o elementy paratekstowe. Obudowę bloku rozpraw historycznoliterackich stanowiły bowiem: dedykacja, fotografia portretowa jej adresata, „przyjacielskie posłanie” pióra Wincentego Danka oraz zestawienie publikacji Nowakowskiego. Przygotowany przez Stanisława Burkota i Jerzego Jarowieckiego tom VII pierwotnie również miał być „darem współpracowników na dwudziestopięciolecie działalności profesora WINCENTEGO DANKA w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej”², jak napisał we wstępie wspomniany wyżej znawca twórczości Wyspiańskiego. Po nagłej śmierci ówczesnego dyrektora Instytutu Filologii Polskiej w 1976 roku publikacja zyskała charakter memorialny. Wzorem poprzedniego zeszytu inicjowały: fotografia zmarłego profesora, dedykacja i nekrolog autorstwa Nowakowskiego, zamykało natomiast typowe dla tego czasopisma roczne sprawozdanie z działalności Zakładu Literatury Polskiej. Warto podkreślić, że w stopce redakcyjnej po raz pierwszy pojawiły nazwiska recenzentów tekstów (Tadeusz Bujnicki, Janusz Gruchała, Jerzy Myśliński). Zeszyt wyróżniała ponadto staranniejsza niż zazwyczaj szata graficzna i typografia. Pierwszą stronicę każdego artykułu opatrzone ozdobnymi winietami i inicjałami.

Od końca lat sześćdziesiątych polityka redakcyjna wyraźnie skłaniała się ku monograficznej formule – czasopisma otwartego dla badaczy zajmujących się zarówno historią, teorią, jak i krytyką literatury. Do współpracy zapraszano badaczy głównie z Instytutu Filologii Polskiej³, czasami także bibliologów, sławistów, neofilologów z WSP oraz spoza Uczelni. Pomysłodawcy danego numeru proponowali rozważania nad konkretnym zjawiskiem historyczno- bądź teoretycznoliterackim, na przykład nad powieścią historyczną XIX wieku, poezją Teofila Lenartowicza,

¹ Numerację rzymską dla podserii „Prace Historycznoliterackie” wprowadzono w roku 1966.

² J. Nowakowski, *In memoriam*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historycznoliterackie VII” 1978, s. 7.

³ Instytut Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie powstał na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 listopada 1971 roku.

dramatem i teatrem młodopolskim, literaturą dwudziestolecia międzywojennego, wersyfikacją i stylistyką. Różnorodność tematyczna przekładała się na swobodę formalną artykułów. Obszernym, źródłowym rozprawom (np. Jana Okonia o epice romansowej Samuela Twardowskiego) towarzyszyły więc szkice biograficzne (np. *Lenartowicz w Krakowie* Burkota), a syntez historycznoliterackie (np. *Krytyka literacka i tendencje rozwojowe prozy lat 1918–1939* Białka) pojawiały się w sąsiedztwie esejów interpretacyjnych (np. Antoniego Jopka o mniej znanych powieściach pozytywistycznych) czy studiów folklorystycznych (np. *Folklor i etnografia w dylogii Haliny Auderskiej „Ptasi gościniec” i „Babie lato”* Tadeusza Budrewicza).

Warto wspomnieć, że publikowany materiał bywał pokłosiem zebrań bądź sesji naukowych organizowanych na Uczelni lub poza Krakowem (np. w Koninkach, Piwnicznej, Czarnym Potoku). W ten sposób powstały wspomniany wyżej numer VI (poświęcony poezji romantycznej oraz nurtowi ludowemu), teatrologiczny z 1980 roku (t. VIII), ponadto niezwykle ciekawy, opatrzony wymownym podtytułem wolumin *W kręgu literackiej stylizacji* z roku 1982 (t. IX). Ostatni z przywołanych, będący efektem spotkania polonistów z romanistami, przyniósł interdyscyplinarne spojrzenie na problematykę stylu oraz stylizacji w literaturze polskiej i francuskiej XX wieku.

W pierwszych trzech dekadach swojego istnienia „Prace Historycznoliterackie” charakteryzowała szeroka formuła myślenia strukturalistycznego. Pomimo dominacji tego podejścia na łamach pisma gościły alternatywne metodologie badawcze (np. psychoanaliza, semiotyka, hermeneutyka, krytyka archetypowo-mitograficzna, teoria Gastona Bachelarda, myśl Michaiła Bachtina, Jacques’a Derridy i in.). Metodologiczny eklektyzm dobrze odzwierciedlają egzemplifikacje tytułów niektórych artykułów: *Od psychoanalizy klinicznej do literackiej* Stanisława Burkota (t. VII), *Semiotyczne aspekty stylizacji* Romana Mazurkiewicza (t. IX), *Wizualność poezji Tytusa Czyżewskiego* Alicji Baluch, *O paru wariantach literackich odczytań toposu „narodzin bogów” w polskiej prozie dwudziestolecia międzywojennego* Bogusława Gryszkiewicza (t. X), *Wewnętrzne i zewnętrzne zdialogizowanie twórczości Mariana Pankowskiego* Krystyny Latawiec (t. XI).

Pod koniec XX wieku zeszyty historycznoliterackie ukazywały się z dużo mniejszą częstotliwością (dwukrotnie: w latach 1992 i 1998). Sytuacja radykalnie zmieniła się u progu nowego stulecia – nie tylko w związku ze zmianami tytułów oraz przekształceniami całej serii⁴. „Annales Universitatis Academiae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” (od 2009) były oczywiście kontynuacją „Prac Historycznoliterackich”. Informowała o tym notka umieszczona na drugiej stronie okładki tomu z 2002 roku, pierwszego po reaktywacji rocznika. Za merytoryczną stronę pisma nadal odpowiadał zespół pracowników Instytutu Filologii Polskiej pod opieką redaktora

⁴ Modyfikacja tytułu rocznika na łańciski „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” nastąpiła pod wpływem zmiany nazwy Uczelni w 1999 roku. Od 2008 roku seria funkcjonuje pod nazwą „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”. Zob.: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Akademia Pedagogiczna. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 1996–2016*, red. K. Dormus, R. Ślęczka i J. Wojniak, Kraków 2016, s. 359.

tematycznego, za kwestie edytorsko-techniczne – Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Choć zmodyfikowano szatę graficzną, układ treści nawiązywał do poprzedniej struktury. „Studia” nie mogły być jednak prostą kontynuacją poprzedniej wizji pisma, co poniekąd symbolizował numer I. Po pierwsze, brak normatywizmu metodologicznego w obrębie współczesnego literaturoznawstwa (a właściwie całej humanistyki) sprowokował daleko idącą interdyscyplinarność publikowanych artykułów. Po drugie, zmieniające się realia uniwersyteckie, ewaluacja nauki przyniosły konieczność dopasowania rocznika do międzynarodowych standardów, jak również szerszego otwarcia łamów dla uczonych z ośrodków krajowych i zagranicznych. Trzecim, nie mniej istotnym czynnikiem był rozwój nowych dyscyplin w Instytucie Filologii Polskiej – edytorstwa, medioznawstwa, kulturoznawstwa, których przedstawiciele dołączyli do grona regularnie publikujących swoje teksty.

Jeżeli chodzi o minione dwudziestolecie funkcjonowania naszego periodyku, to możemy je podzielić na dwa etapy: 2002–2010 i od 2011 do dzisiaj. W pierwszym okresie „Studia Historicolitteraria” nie miały stałej redakcji. Wszystkie obowiązki związane z weryfikacją artykułów, nadzorowaniem procesu recenzji bądź kontaktami z autorami wykonywał redaktor nadzorujący określony tom. Funkcję tę pełnili: Stanisław Burkot, Bolesław Faron (jak wielokrotnie wcześniej), a także Halina Bursztyńska i Tadeusz Budrewicz. Elementem obligatoryjnym od 2009 roku stały się anglojęzyczne tytuły artykułów, abstrakty oraz spisy treści. O obszarach zainteresowań czasopisma decydowano zespołowo w katedrach literatury polskiej XIX i XX wieku. Najczęściej podstawą materiału tekstowego były referaty wygłoszone podczas wyjazdowych konferencji naukowych w Maniowach nad Dunajcem. Specjalnością czasopisma stały się numery monograficzne, opisujące między innymi wpływ postmodernizmu na literaturę polską końca XX wieku (t. I), konteksty religijne, egzystencjalne i polityczne literatury polskiej (t. III), strategie krytyki literackiej (t. V), autobiografizm, biografizm i pamiętnikarstwo (t. VI), antropologiczny zwrot w humanistyce (t. VIII).

Na tym tle wyróżniał się tom II (2002) pod redakcją Haliny Bursztyńskiej i Haliny Turkiewicz – efekt współpracy Instytutu Filologii Polskiej z Wileńskim Uniwersytetem Pedagogicznym. Sygnalizuje on początek otwarcia czasopisma na orientację inną niż krajowa. Zebrane w nim studia „dotyczące zjawisk literackich XIX w., Młodej Polski, okresu dwudziestolecia międzywojennego, a także doby najnowszej”⁵ wniosły tematykę o mało znanych lub wręcz odkrywczych zjawiskach związanych z kulturą literacką Wileńszczyzny. Niewątpliwie cennym składnikiem tomu były niepublikowane wcześniej wyniki badań źródeł archiwalnych, które przedstawili poloniści z Litwy.

Ewolucja rocznika przyspieszyła po 2011 roku. Utworzono wówczas Radę czuwającą nad standardami naukowymi, w skład której weszli zarówno przedstawiciele zagranicznych ośrodków filologicznych (z Francji, Bułgarii, Czech, Rosji, Litwy,

⁵ H. Bursztyńska, *Od redakcji*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria II” 2002, s. 3.

Ukrainy), jak i badacze związani z wiodącymi uniwersytetami w kraju (w Krakowie, we Wrocławiu, w Katowicach i Lublinie). Przewodniczy jej od początku Tadeusz Budrewicz – jeden z największych autorytetów w polskim literaturoznawstwie. Kompleksowym zarządzaniem „Studiami” zajął się z kolei zespół pod kierownictwem redaktora naczelnego Piotra Borka (pełni tę funkcję do dzisiaj). Żeby zagwarantować odpowiedni poziom merytoryczny, powołano grono recenzentów z najbardziej renomowanych uniwersytetów w Polsce i Europie. Oprócz profesjonalnego zaplecza podseria zyskała dwie inne wyraźne cechy periodyku naukowego, które podkreśla Grażyna Wrona, mianowicie podział na część naukową (studia i rozprawy) oraz sprawozdawczo-informacyjną (dział recenzji), jak również deklarację programową „charakteryzującą profil czasopisma, jego przeznaczenie, a także konkretyzującą odbiorcę”⁶. Wszystkie informacje redakcja publikuje na stronie internetowej, obok zasad recenzowania artykułów, etyki wydawniczej oraz wytycznych dla autorów⁷.

Rocznik „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” jest niezmiennie płaszczyzną spotkań badaczy różnych pokoleń (profesorów, doktorantów, a nawet studentów), kręgów kulturowo-językowych, prezentujących odmienne podejścia badawcze i metodologie. Na jego łamach pojawiają się studia polsko- i obcojęzyczne, których autorzy opisują najnowsze tendencje w literaturoznawstwie, między innymi badania kulturowe nad dawną oraz współczesną literaturą rosyjską (t. 14: 2014; t. 15: 2015; t. 16: 2016); kultury i literatury: litewską, ukraińską, białoruską, żydowską, bułgarską, romską, armeńską czy dawnej Galicji w ujęciu komparatystycznym, międzykulturowym, antropologicznym, a także w kontekście dyskursu postzależnościowego (t. 12: 2012; t. 16: 2016); ponadto pojawiają się teksty poświęcone polsko-włoskiemu podróżopisarstwu, krytyce przekładoznawstwa, recepcji dramatu włoskiego w Polsce (t. 17: 2017); kulturze późnego średniowiecza i renesansu (t. 20: 2020). Tematem wiodącym najnowszego numeru (t. 21: 2021) są wreszcie wspomnienia, pamiętniki, reportaże oraz relacje polskich podróżników z wypraw po Półwyspie Iberyjskim, Ameryce Łacińskiej i Środkowej od XIX do XXI wieku.

Na przestrzeni lat redakcja sukcesywnie zwiększa udział procentowy autorów i recenzentów z zagranicy poprzez zapraszanie ich do uczestniczenia w numerach w całości lub w części tematycznych. Periodyk za pośrednictwem swoich współpracowników i sympatyków rozsianych po Europie, Australii i obu Amerykach dociera do odbiorców zagranicznych. Od 2014 roku rocznik ukazuje się w dwóch wersjach: papierowej i elektronicznej, co sprzyja jego widoczności oraz rozpoznawalności w zagranicznych ośrodkach filologicznych. Od 2015 roku publikacja pisma odbywa się za pośrednictwem platformy Open Journal Systems.

W swojej ponad sześćdziesięcioletniej historii podseria „Studia Historicolitteraria” może się pochwalić znaczącym dorobkiem: 33 woluminami (łącznie ze słownikiem Sierotwińskiego), obecnością w prestiżowych krajowych oraz

⁶ G. Wrona, *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918–1939*, Kraków 2005, s. 18.

⁷ Zob.: <https://studiahistoricolitteraria.up.krakow.pl/cele> (dostęp: 30.07.2021).

[8] „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” (1961–2021)

międzynarodowych bazach naukowych, takich jak np. ERIH PLUS, BazHum, DOAJ, CEJSH, GoogleScholar, Pol-Index PBN, Index Copernicus, dostępnością we wszystkich ważniejszych repozytoriach, czy wreszcie sukcesywnie wzrastającą liczbą cytowań.

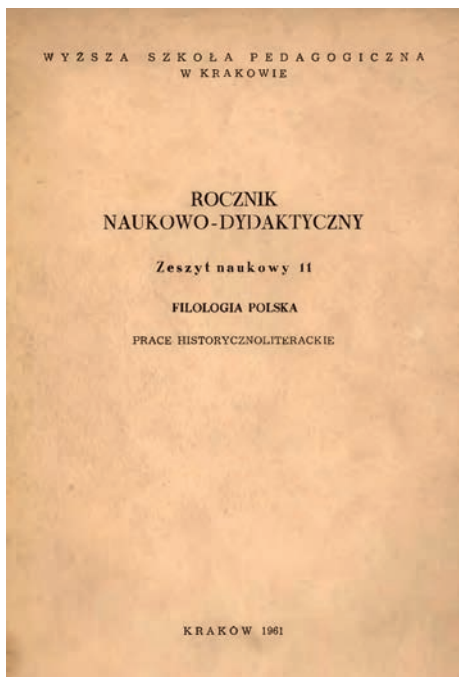
*Renata Stachura-Lupa
Małgorzata Chrobak*

Il. 1–5. Okładki i strona tytułowa „Prac Historycznoliterackich”

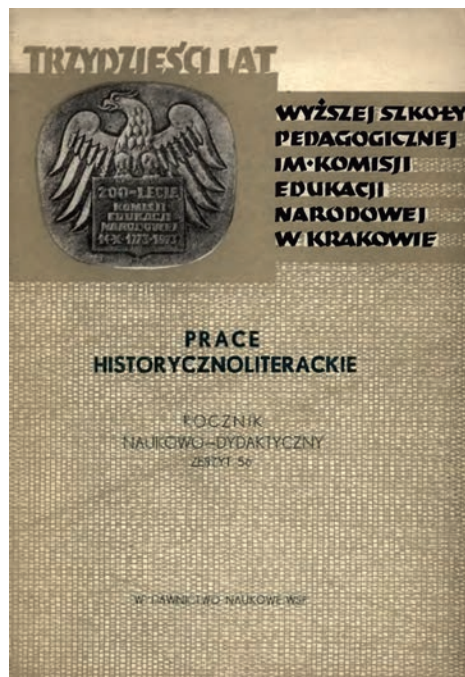
Il. 6–8. Okładki „Studia Historicolitteraria”

Il. 9. Profesor Jan Nowakowski (1908–1991) – wieloletni redaktor „Prac Historycznoliterackich”

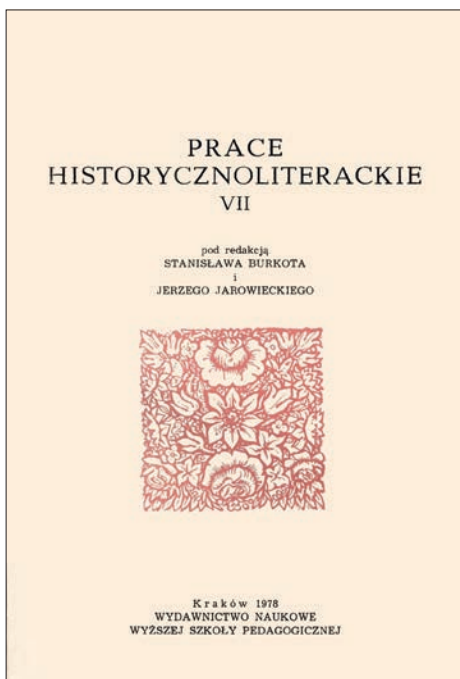
Il. 10. Profesor Wincenty Danek (1907–1976) – wieloletni Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie” i redaktor „Prac Historycznoliterackich”

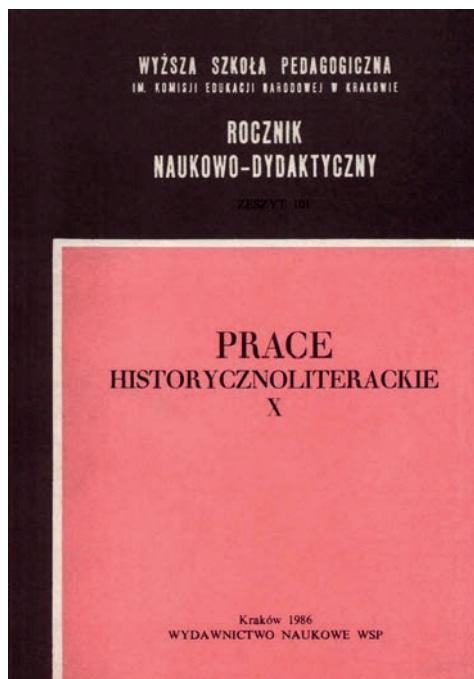
Il. 1

Il. 2

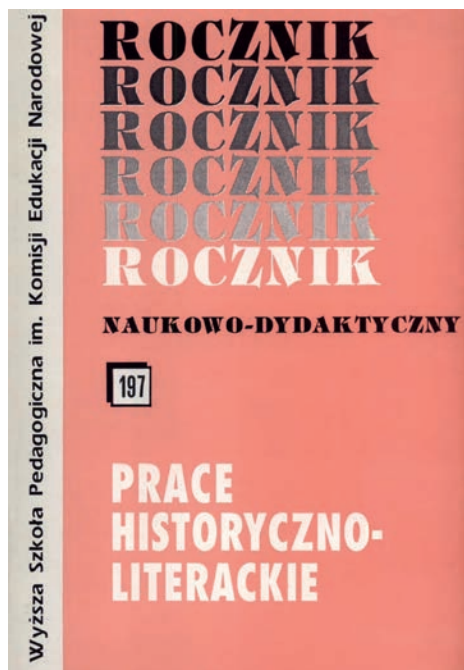

Il. 3

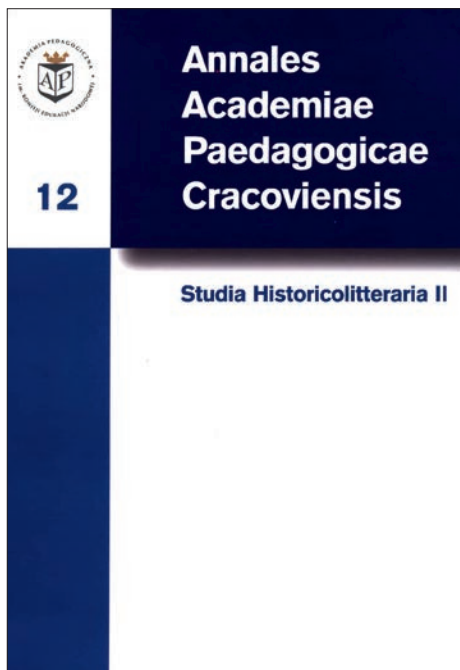

Il. 4

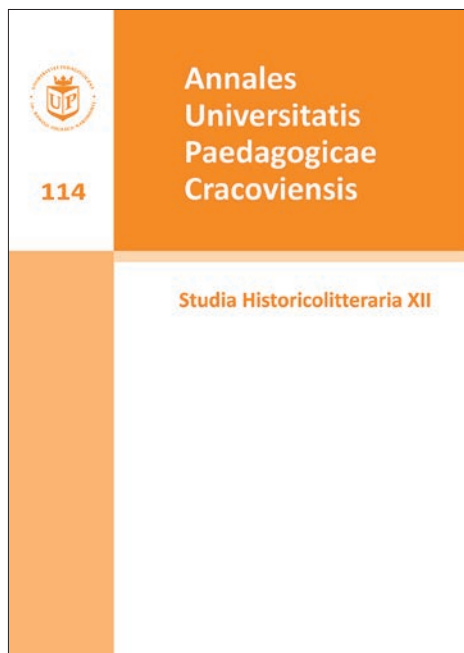
[10] „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria” (1961–2021)

II. 5

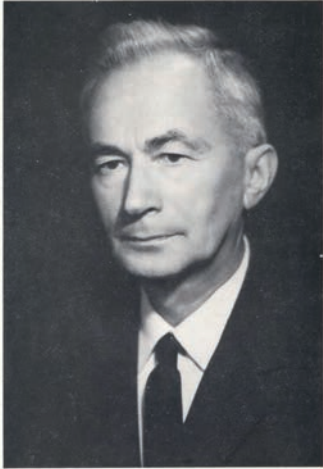
II. 6

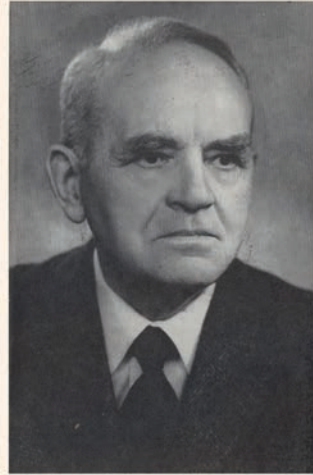
II. 7

II. 8

II. 9

II. 10